

Mitte kiriku-, aga häirekell¹

TIINA KAALEP
*Riigikogu Toimetiste
peatoimetaja*

Nende ridade kirjutamise ajal hakkab õhust kaduma see kummaline maailmalõputunne, mida paljud, enamjaolt kõik, kes viimast sõda ei mäleta, kogesid esimest korda. Selle maailmalõputunde tugevaimaks komponendiks oli hirm, mis oli sedavõrd tugev, et suutis terved maad ja rahvad panna käituma viisil, mida me varem võimalikuks ei pidanud. Olime omaette kodus, jätsime vahele sünnipäevad, isegi emadepäeva, käisime maski ja kinnastega vaikselt maha vaadates poes, kiirustades kaubaga kohe autosse ja kiiresti koju tagasi, kohtusime inimestega kaugelt viibates, häbenesime isegi linnas jalutamist kui reeglite rikkumisele juba lähedast tegevust.

Samal ajal oli meil aega mõelda iseenda, pere, Eesti, Euroopa ja terve maailma peale. Üks põhiküsimusi oli, kas struktuurid peavad survele vastu. Kas pere suudab sellest kriisist kaotusteta välja tulla, kas tööd ja kodud jäävad alles, kas Eesti riik saab hakkama elu korraldamisega pärast kriisi, kui palju tuleb pankrotte, kas Euroopa suudab edasi minna hoolimata kriisist ja Brexitist, kas maailm on nüüd muutunud pöördumatult.

Struktuurid pidasid vastu ja täna tundub, et midagi on sellest kummalisest ajast ka head kaasa võtta. Uued oskused kindlasti. Suur osa arvutiga töötajatest said äkki selgeks töö uute tööriistadega, mida varem oli peljatud. Tuli ka teadmine, et need tööriistad ei ole päris samaväärsed inimkontaktse tööga – aega ja energiat kulub rohkem ja tulemus on kesisem. Samas, lühikest aega on nõndaviisi täiesti võimalik toimetada.

Teine asi, millega saab edasi minna, on teadmine, et me suudame korraga hinge kinni pidada, kui väga on vaja. Aga see vajadus peab olema kõigile arusaadav. Aga nagu hinge kinnihoidmisega ikka, pikalt seda teha ei saa, paratamatult tuleb lämbumine ja surm. Nii et lõpp saabus heal ajal, mitte päris viimasel hetkel enne lämbumist, aga juba tuntavas hapnikupuuduses.

Viimases Akadeemias (mai 2020) kirjutab kirjanik Mari Saat loo pealkirjaga „Ükskord me sureme niikuinii!“. Selles loos räägib ta tarvidusest paratamatusena leppida: ei suuda ka Greta Thunberg kliimat pöörata, ei suuda keegi siin planeedil enam sõjatööstust ja Maa reostamist peatada, jääb üle vaid üritada teha asju, mis otseselt ei kahjusta, ja uurida, mis siis on Maale tõeliseks kergenduseks või vaevaks. Mari Saat kirjutab planeedist, aga kirjutab ka Euroopast, meenutades liidu moodustamise aega, kui inimestele valdavalt tundus, et Euroopa Liit, mis ju sai alguse kui söe- ja terasetootmise ühendus, edendab ka muid väärtusi nagu rahu, üksmeel ja armastus. Aga tasapisi see muutus ja nüüd ollakse silmitsi massiimmigratsiooni tulemustega,

¹ Pealkiri on laenatud Klen Jääratsi artiklist „Kõik ühe ja üks kõigi eest kakskümmend aastat hiljem“

mis tähendab muutusi Euroopa linnade tänavatel, pommide plahvatusi ja piiride sulgemisi isegi Rootsi ja Taani vahel. See on tundeline kirjutis, aga ilma igasuguse kahtluseta on see kantud murest tulevikku pärast Eestis, Euroopa Liidus ja Maal.

Mina usun, et Euroopa Liit, olgugi et viivitades, reageeris hästi. Pole põhjust rääkida nurjumisest. Jah, päris kriisi alul tuli häiriv teadmine, et Poola ei luba meid läbi oma territooriumi koju. Et Soomegi ei arvestanud meie lähedust piisavalt. Ent need on väikesed kivid kingas, ununevad peagi.

Tänane RiTo number on kui välklambiga tehtud foto Euroopa Liidust. Loodan, et piisavalt suure lahutusega, et pilti suurendades tuleb välja aina uusi detaile. Põllumajandustoetused, Brexit, kliimalepe, suhted Hiinaga jne jne. Soovitan alustada diplomaat Matti Maasika avasseest, milles ta seesolijana kirjeldab kriisis kurssi muutvat laeva ning hoovusi selle ümber. Ja jätkata Klen Jääratsi tekstiga.

Jäärats viitab vastuolule, mida me kõik eurooplastena tajume: „Nii me räägimegi Euroopa Liidu kodanikest nelja Euroopa Liidu põhivabaduse – kaupade, teenuste, kapitali ja isikute vaba liikumine – ja seega majandusliku vahetuse kontekstis. Seetõttu mõtestame inimeste suhet ennekoike tsiviilõiguslike terminitega, kus me näeme end tarbijatena, töolistena, teenusepakkujatena, lepingupooltena, füüsiliste ja juriidiliste isikutena, andmesubjektide, lennureisijate ja hoiustajatena, õiguspärase ootuse kandjatena ja õiguskindluse otsijatena jne. Ka Euroopa ühtsel turul oleme seega vennad ja õed, kus üksteisel' müüme oma usud ja tõed, nagu sedastab tuntud laulusalm filmist „Viimne reliikvia“. Meie suhe kodanikena Euroopa Liidu ühiste institutsioonidega on seni olnud passiivse võitu. Seetõttu on palju räägitud sellest, et Euroopa Liidu legitiimsus saabki peituda tulemuse legitiimsuses ehk otsuste kvaliteedis, mitte niivõrd protsessi legitiimsuses ehk aktiivses osaluses otsustamises. Samas kui me kasutame aga

terminit „eurooplased“, siis näeme end ennekoike kultuurikandjatena ja mõtleme Euroopa vaimsele pärandile.“

Huvitav paradoks. Kui järele mõelda, siis tõepoolest, kuulumine Euroopasse on lisaks vabadustele ja õigustele, aga ehk isegi nende üleselt, eeskätt kultuuriline ja selle taju kultuurse inimese identiteedi osa. Suitsust alates, Kaplinski ja Önnepaluna jätkates. Euroopa kultuur on tugevate rahvuskultuuride kultuur. Nii on see olnud ja see on ka loomulik. Sest et väga vähe on neid kultuurilisi nähtusi, mis defineerivadki end eeskätt Euroopa kaudu, olles ise nn eurokultuuri sündmused. Mõni kirjanduspreemia, mõni festival. Üks neist on kindlasti Eurovisiooni lauluvõistlus, mille puudumine sel kevadel tekitas imeliku tühjusetunde. Asendus oli kesisem, aga kindlasti parem kui eimiski. Kes vaatas seda ebatavalist Eurovisiooni lauluvõistluse asendussaadet, mäletab kindlasti ABBA Björn Ulvaeusi lühikest pöördumist, milles ta osundas, kui väga euroopalik see sündmus ikkagi on olnud. Ja tõepoolest, see on olnud koht, kus Euroopa on korraks üheks saanud, kasvõi ainult telesaates. Julgen isegi arvata, et ühistunde tekitajana kaalub Eurovisioon üles suured üleeuroopalised spordivõistlused.

Aga tagasi alguse juurde. Väljudes kriisist vaatame ringi ja läheme edasi, koos asjadega, mille mõrasid me äkki selgelt nägime ja mis parandamist ootavad. Et olla valmis järgmiseks, võib-olla hoopis teistsuguseks kriisiks, mis kindlasti tulemata ei jää. Meil vedas, see kriis ei halvanud üldse meie igapäevaolu. Meil oli elekter, soe tuba, internet, poed värsket toitu täis. Ilmselt me kõik oleme lugenud ulmeromaane, kus eluks vajalikud asjad korraka üles ütleavad. Võtame kasvõi John Wyndhami „Trifiidide päeva“, kus suur osa inimestest kaotab nägemise ja koos sellega võime tsivilisatsiooni edasi kanda. Või selle järje Simon Clarki „Trifiidide öö“, kus pimedus on veelgi totaalsem. Nii et mõnes mõttes, jah, see oli kriis, mis meid hoiatas. Häire-, mitte kirikukellana.